

СИЛАБУС
освітньої компоненти
«Психологічна реабілітація»
2024 – 2025 навчальний рік

Освітня програма: «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація».

Спеціальність: 231 Соціальна робота.

Галузь знань: 23 Соціальна робота.

Рівень вищої освіти: другий (магістерський).

Викладач	Цибуляк Наталя Юріївна, к.психол.н., доцент кафедри прикладної психології та логопедії
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/tsibulyak/
Контактний телефон	+380502096868
Е-mail викладача	nata.tsibulyak@gmail.com
Графік консультацій	вівторок: 14.00-15.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Форма навчання	Кількість кредитів/годин	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Звітність
денна	4/120	16	16	88	залік
заочна		6	2	112	

Семестр: I семестр (денна, заочна форми).

Мова навчання: українська.

Ключові слова: психологічна реабілітація, особистість, життєтворення, технології, етапи реабілітації, ЦСР 3 "Добре здоров'я і благополуччя», ЦСР 10 "Скорочення нерівності" та ЦСР 11 "Стійкі міста та громади".

Мета курсу: формування у здобувачів вищої освіти зі спеціальності компетенції та результатів навчання, необхідних для соціально-психологічної реабілітації різних категорій осіб, соціальних груп і громад, які постраждали від війни, шляхом впровадження інноваційних психологічних реабілітаційних технологій для регіональної відбудови, економічного зростання та сталого розвитку держави.

Предмет курсу: психологічна реабілітація різних категорій осіб, соціальних груп і громад, які постраждали від війни.

Компетентності та програмні результати навчання:

Програмні компетентності:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі соціальної роботи або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-6. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК-7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК-8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК-9. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК-11. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК-12. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК-3. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати та моделювати соціальні ситуації, в тому числі на етапі раннього втручання.

СК-7. Здатність до професійної рефлексії.

СК-13. Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в суспільстві.

СК-16. Здатність упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність.

СК-17. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК-18. Здатність організувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології та соціальної роботи.

СК-19. Здатність розпізнавати наслідки післявоєнної травми в різних контекстах, розробляти стратегії соціально-психологічної реабілітації та надавати відповідні послуги та підтримку для різних категорій осіб, соціальних груп і громад, що постраждали від війни з метою відновлення психічного здоров'я, соціального благополуччя та соціальної інтеграції.

Результати навчання:

ПРН-4. Показувати глибинне знання та системне розуміння теоретичних концепцій, як із галузі соціальної роботи, так і з інших галузей соціогуманітарних наук, зокрема технологій та моделей соціально-психологічної реабілітації різних категорій осіб, груп та громад.

ПРН-6. Самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для професійного зростання, опановувати її, засвоювати та продукувати нові знання, розвивати професійні навички та якості.

ПРН-8. Автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях.

ПРН-9. Виконувати рефлексивні практики в контексті цінностей соціальної роботи та психології, відповідальності, у тому числі для запобігання професійного вигорання.

ПРН-10. Аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем особи, сім'ї, соціальної групи, громади, формулювати мету і завдання соціальної роботи та соціально-психологічної реабілітації, планувати раннє втручання в складних і непередбачуваних обставинах відповідно до цінностей соціальної роботи.

ПРН-18. Демонструвати позитивне ставлення до власної професії та відповідати своєю поведінкою етичним принципам і стандартам соціальної роботи.

ПРН-20. Упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність.

ПРН-21. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування, тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН-22. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми з соціально-психологічної реабілітації для різних категорій осіб, груп та громад, а також впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН-23. Робити психологічний та соціальний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій та громад для підвищення стійкості та зниження ризику поствоєнних травм на різних рівнях.

ПРН-24. Розпізнавати наслідки післявоєнної травми в різних контекстах, розробляти стратегії соціально-психологічної реабілітації та надавати відповідні послуги та підтримку для різних категорій осіб, соціальних груп і громад, що постраждали від війни з метою відновлення психічного здоров'я, соціального благополуччя та соціальної інтеграції.

Зміст курсу:

Тема 1. Загально-теоретичні основи психологічної реабілітації.

Характеристика предмету психологічної реабілітації. Реабілітаційна психологія та психологічна реабілітація. Міжгалузеві основи реабілітації. Система психологічної, медичної, соціальної та педагогічної реабілітації. Система психологічних основ професійної реабілітації за різними напрямками. Поняття та проблематика сучасної української реабілітації. Вимоги до складання плану реабілітаційної роботи. Характеристика методів психологічної реабілітації. Нова професія психолога-реабілітолога на ринку праці в державному та приватному секторах. Українська медична реформа ХХІ століття і реабілітаційна психологія. Особистісні характеристики психолога-реабілітолога та його специфіка порівняно з психологами широкого профілю. Вимоги до психолога, що працює в реабілітаційній мультифункціональній бригаді. Особливості роботи реабілітаційного психолога з різним контингентом.

Тема 2. Загальні положення про психологічну реабілітацію осіб, що пережили травматичний досвід.

Роль суспільства і держави у забезпеченні психологічного благополуччя осіб, які пережили травми війни, катастроф або насильства, відповідно до цілей ЦСРЗ "Добре здоров'я і благополуччя». Керівні принципи з психічного здоров'я та соціально-психологічної підтримки в надзвичайних ситуаціях. Рівні підтримки психічного здоров'я постраждалих у надзвичайних та екстремальних ситуаціях. Загальні принципи психологічної реабілітації постраждалих у надзвичайних та екстремальних ситуаціях. Види травматичного досвіду: полон, тортури, насильство, війна, внутрішня міграція, повернення після зовнішньої міграції, втрата близьких; втрата ідеалів кохання та сімейної довіри, булінг. Гостра психологічна травма – її види та типи реакції на неї. Посттравматичні стресові розлади ПТСР. Допомога в подоланні важкого стресу та його наслідків. Зміни особистості, що пережила травматичний досвід - динаміка. Реабілітаційна психологія в посттравматичному періоді. Психологічна допомога людям в горюванні. Горе як природна реакція на втрату. Особливості процесу горювання. Психологічна допомога у випадку важкої втрати. Особливості дитячого горювання.

Методи діагностики – їх види і призначення при різних видах порушень та з врахуванням відповідного походження. Процедури проведення діагностичних досліджень, їх оцінка та інтерпретації. Професійна етика та правові норми щодо проведення психологічного дослідження постраждалих осіб та осіб у групі ризику.

Тема 3. Психологічна реабілітація різних категорій осіб, соціальних груп і громад, що постраждали від війни.

Особливості переживання стресових і травматичних ситуацій. Психотравматичні наслідки перебування в екстремальній ситуації для різних категорій населення. Принципи та алгоритм надання невідкладної психологічної допомоги. Травмафокус – нейропсихотерапевтичний метод опрацювання психотравми. Невідкладна психологічна допомога та самопомога. Посттравматичне зростання. Невротичні реакції, неврози, невротичний розвиток як предмет реабілітаційної роботи психолога. Особливості неврозів у дітей і підлітків. Діагностика неврозів. Вимоги до психолога, що працює з дітьми - невротиками. Процес реабілітації дітей з неврозами. Поняття депресії, види депресії. Методи діагностики депресивних порушень та глибоких депресій. Небезпека суїциду. Реабілітація дітей та підлітків з депресивними порушеннями. Запобігання суїциду та реабілітація після суїцидальних намірів у дітей та дорослих. Психологічна робота з близькими. Принцип комплексної системної реабілітації пацієнта та його найщільнішого оточення.

Тема 4. Психологічна реабілітація ветеранів війни.

Особливості психологічної допомоги ветеранам війни. Духовно-психологічна реабілітація ветеранів війни. Психологічна допомога ветеранам із проблемами залежності від психоактивних речовин. Міжнародні стандарти соціально-психологічної реабілітації людей, що пережили полон та тортури. Організація соціально-психологічної допомоги полоненим та жертвам тортур: українській досвід. Особливості психологічної допомоги людям, що пережили полон та тортури. Психотерапія хронічного болю. Специфіка психологічної адаптації ветеранів війни до родинного життя. Психологічна допомога дружинам ветеранів війни. Особливості психологічної допомоги родинам ветеранів війни.

Тема 5. Психологічна реабілітація деокупованих громад та переміщених осіб

Окупація як форма ізоляції та реагування людської психіки на перебування в умовах ізоляції. Особливості відновлення людини після перебування в умовах ізоляції, постізоляційна декомпресія. Врахування особливостей постізоляційного відновлення при організації допомоги населенню деокупованих громад. Психологічна реабілітація дітей та дорослих деокупованих громад. Переселені особи (внутрішні та зовнішні мігранти), психологічні проблеми дезадаптації, що виникають у них; різні реакції дезадаптації переселених осіб. Психологічна реабілітація переселених осіб. Допомога в адаптації та психологічний супровід переселених осіб. Специфіка потреб внутрішньо переміщених осіб. Особливості психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам. Методи та техніки психологічної допомоги у роботі з внутрішньо переміщеними особами.

Тема 6. Методики індивідуальної роботи з різними категоріями осіб, що постраждали від війни.

Комбінування методів психологічної допомоги, психотерапії та фізичної терапії. Поєднання реабілітаційних впливів з ерготерапією та трудотерапією. Нетрадиційні засоби інтегрального оздоровлення в роботі психолога-реабілітолога. Моніторинг станів та прогнозування динаміки покращення. Стратегія самопомоги, самопідтримки в реабілітаційних програмах. Пропозиції коучингу на сучасному ринку психологічних послуг. Методи, методики, засоби християнської психологічної реабілітації.

Тема 7. Методики групової роботи з різними категоріями осіб, соціальних груп і громад, що постраждали від війни.

Методи, методики, техніки, прийоми психологічної допомоги в реабілітаційному процесі та їх підбір: когнітивно-поведінкова терапія, гуманістична, психодинамічна та системна терапія. Порівняльний аналіз різних методик за складністю проведення. Вивчення реабілітаційних методів, технік тощо та аналіз їх послідовності, поєднання в реабілітаційних програмах.

Особливості функціонування груп підтримки та груп взаємодопомоги. Взаємодія учасників діалогу за принципом «рівний-рівному». Функціонування соціальних груп за принципом «рівний-рівному» в Україні. Як створити та підтримувати діяльність групи взаємодопомоги.

Тема 8. Програми психологічної реабілітації: підходи та методи.

Суспільні моделі в психології здоров'я. Соціальна реклама в психології здоров'я. Проактивна поведінка. Специфіка складання програм реабілітації: підходи та методи. Програми підтримки громад, що постраждали від війни.

Методи навчання: у рамках курсу "Психологічна реабілітація" пропонується інтегрований підхід, який поєднує різні методи навчання для забезпечення всебічного засвоєння матеріалу студентами. Основними формами роботи є лекції, практичні заняття та самостійна робота. Лекції використовуються для подачі основних теоретичних концепцій та понять за допомогою словесно-ілюстративного методу, де лектор пояснює складні поняття через приклади, малюнки та діаграми. На практичних заняттях застосовуються ділові ігри для відпрацювання навичок комунікації та прийняття рішень у кризових ситуаціях, а також кейс-метод, де студенти аналізують реальні або вигадані випадки, пропонуючи рішення на основі теоретичних знань. Проектний метод передбачає роботу над груповими або індивідуальними проектами, спрямованими на розробку просвітницько-профілактичних та корекційних програм з урахуванням специфіки різних категорій осіб та громад, постраждалих від війни. Метод наукового експерименту та спостереження включає проведення експериментів для дослідження ефективності різних терапевтичних методик, а також спостереження за поведінкою учасників і аналіз отриманих даних. Метод моделювання дозволяє створювати моделі психологічних станів для глибшого розуміння механізмів реабілітації. Аналіз матеріалів з точки зору прогнозованого розвитку подій допомагає оцінювати ситуації та прогнозувати можливі наслідки, розробляючи стратегії втручання для попередження негативних результатів. Самостійна робота студентів передбачає самооцінювання, розробку індивідуальних планів вдосконалення, вивчення етичних стандартів та правових норм щодо роботи з постраждалими, а також аналіз реальних випадків з точки зору етичних принципів. Групове обговорення доступності та складності різних методів і технік відновлення психічного здоров'я сприяє колективній роботі над пошуком оптимальних рішень. Індивідуальні консультації надають студентам можливість отримати додаткову допомогу для вирішення складних питань та виконання завдань. Використання цих методів забезпечує різноманітний підхід до навчання, допомагає студентам глибше зрозуміти матеріал та підготуватися до практичної діяльності у сфері психологічної реабілітації.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Навчальний курс складається з лекційних, семінарських занять, самостійної та індивідуально-дослідної роботи. Заохочується висловлювання власної точки зору, творчий підхід до виконання передбачених програмою курсу завдань. Обов'язковим є дотримання принципів академічної доброчесності.

Інструменти ШІ, такі як ChatGPT, Grammarly, або інші подібні платформи, можуть бути використані здобувачами для підтримки самостійної та індивідуально-дослідної роботи. Це включає написання чернеток, перевірку граматики, генерацію ідей або обробку даних. Проте, використання ШІ повинно відбуватись етично і не замінювати самостійну роботу здобувача. Здобувачі повинні дотримуватись таких принципів:

- ШІ не може використовуватись для автоматичного виконання завдань, що вимагають критичного мислення та аналізу.
- Будь-яке використання ШІ повинно бути відкрито зазначене в роботі (наприклад, у вигляді примітки про використання інструменту для певних етапів).
- Здобувачі несуть відповідальність за зміст роботи, включаючи точність інформації та уникнення плагіату. Інструменти ШІ не повинні використовуватись для генерації академічних текстів без критичного аналізу здобувачем.

Підготовка до семінарських занять передбачає усне опрацювання теоретичних питань за темою, спираючись на перелік рекомендованої літератури та самостійний пошук джерел для отримання необхідної інформації, з подальшим їх обговоренням у форматі дискусій, мозкових штурмів тощо. Відпрацювання пропущених семінарських занять є обов'язковим, здійснюється у форматі очного або дистанційного (на платформі Zoom) спілкування викладача зі здобувачем (не пізніше, ніж через тиждень з моменту проведення заняття та згідно графіку консультацій).

Підготовка завдань самостійної та індивідуально-дослідної роботи здійснюється у письмовому або електронному (розміщення файлів на платформі Moodle) вигляді та передбачає усне обговорення питань протягом семінарського заняття з теми або під час індивідуальної/групової консультації. Роботи, які виконано не в повному обсязі або оформлено без дотримання вимог, повертаються здобувачеві на доопрацювання. Повторно здати роботу на перевірку необхідно не пізніше, ніж через тиждень після проведення заняття з відповідної теми (письмово/в електронному вигляді на платформі Moodle).

В умовах дистанційного навчання лекційні, семінарські заняття проводитимуться в онлайн-режимі у визначений розкладом час. Самостійні та індивідуально-дослідні роботи надсилаються на оцінювання через систему Moodle у визначений політикою курсу термін. Консультації здобувачів проводитимуться згідно визначеного вище графіку.

Допуск до заліку передбачений за умов: набрання 35 балів за роботу протягом семестру, наявності конспекту усіх лекцій та роздрукованої папки з роботами (самостійних та індивідуальних занять). Залік буде проходити у формі відповідей на відкриті запитання. За результатами продуктивної роботи протягом семестру та погодження з оцінкою – здобувачу може бути виставлена підсумкова оцінка, що дорівнює сумі балів набраних протягом семестру.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: технічне (ноутбук); програмне (Microsoft Office: Power Point, Word, Moodle, Zoom, репозитарій); наочність (презентації у форматі Power Point).

Система оцінювання та вимоги:

Поточний контроль є обов'язковим заходом контролю здобувачів вищої освіти. Основним його завданням є оцінка рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи, повноти та якості засвоєння здобувачами навчального матеріалу за темами, змістовими модулями навчальної дисципліни та виконання індивідуальних завдань відповідно до робочої програми навчальної дисципліни. Поточний контроль здійснюється викладачами впродовж семестру. Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється здобувачам вищої освіти у журнал академічної групи після кожного контрольного заходу.

Поточний контроль може проводитися у формі фіксованих виступів здобувачів при обговоренні теоретичних питань (з науковими повідомленнями, рефератами), письмового експрес-контролю, перевірки конспектів занять, розв'язання та моделювання професійно зорієнтованих ситуацій, підготовки творчих проєктів, а також у формі тестування.

Нарахування рейтингових балів за формами поточного контролю здійснюється за такими *критеріями оцінювання* як: повнота та логічність знань, володіння понятійним апаратом, вміння аргументувати та робити власні висновки; враховується характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо); глибина знань, їх зв'язок з практикою, інтегрування з суміжними дисциплінами; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, вміння планувати діяльність відповідно до програмових вимог, добирати ефективні методи та прийоми відповідно до поставлених завдань, творчо підходити до розв'язання професійно зорієнтованих ситуацій.

Шкала нарахування рейтингових балів

№ п/п	Види робіт	Кількість балів
1	Рейтингове оцінювання курсу аудиторних занять та самостійної роботи:	
1.1	Підготовка фіксованого виступу	1-5 балів
1.2	Участь у обговоренні питань плану аудиторних занять	1-5 балів
1.3	Використання додаткових літературних джерел, анотації статей	1-5 балів
1.4	Підготовка міні-проєкту	1-5 балів

1.5	Підготовка наукового повідомлення	1-5 балів
1.6	Самостійне опрацювання окремих питань	1-5 балів
1.7	Тестування	1-5 балів
1.8	Складання інтелектуальної карти	1-5 балів
2	Форми модульного контролю:	
2.1	Глибоке розкриття всіх питань	5 балів
2.2	Повна, коротка відповідь	4 бали
2.3	Коротка відповідь з кількома помилками	3 бали
2.4	Неповна відповідь	2 бали
2.5	Неповна відповідь зі значною кількістю недоліків	1 бал
2.6	Незадовільна відповідь	0 балів

Розподіл балів

№ залікового кредиту та змістового модуля	Форми роботи					Кількість балів за модулі	залік		Загальна кількість балів		
	№ тем и	Відповіді (усні та письмові)		Самостійна робота			Модульний контроль		50	100	
Кредит I		Фак-тично	Фак-тично	Фак-тично	Фак-тично	50	Фак-тично	50	Фак-тично	100	Фак-тично
ЗМ I	1	5	5	5	5	25					
	2	5	5	5	5						
ЗМ II	3	5	5	5	5	25					
	4	5	5	5	5						

Форми і зміст поточного контролю з кожної теми визначаються в навчально-методичному забезпеченні.

Форма **семестрового контролю** є залік в обсязі навчального матеріалу, передбаченого її робочою програмою.

Мінімальний прохідний бал допущення до заліку 35.

Максимальна кількість балів, що нараховується за залік 50 балів.

Критеріями оцінювання є:

Бали	Критерії оцінювання
40 – 50	Відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Спостерігається глибоке володіння матеріалом, здобувач висловлює власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом.
15 – 39	Відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Здобувач виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки. Питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене вміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. У відповідях допущені несуттєві помилки, в усних відповідях – неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів.
1 – 14	Відповіді, в яких відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; здобувач у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки.

Підсумкова оцінка

За підсумками навчання здобувач вищої освіти може отримати 100 балів. Підсумкова кількість балів визначається за формулою:

$$m = \frac{3K_1 + 3K_2 + 3K_3 + 3K_4}{n} + 50 = 100$$

де m – кількість набраних балів за вивчений курс;

n – кількість залікових кредитів;

50 балів – залік.

Загальна кількість балів за вивчений курс обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю за всіма заліковими кредитами, та ділиться на загальну кількість кредитів (визначається середній арифметичний бал). Потім до отриманого показника додаються бали, набрані під час заліку.

Шкала оцінювання: внутрішня університетська шкала

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел:

1. Александров Д. О. Характер і види екстремальних ситуацій. Психологічний вплив екстремальних ситуацій на особистість працівника правоохоронних органів. URL: westudents.com.ua/.../81623-1-harakter-vidi-ekstremalnih-situatsiy-psiologichniy-vpli...

2. Безпека життєдіяльності людини. Надзвичайні ситуації воєнного характеру. URL: westudents.com.ua/glavy/2641-nadzvichayn-situats-vonnogo-harakteru.html

3. Бойко Г. М. Реабілітаційна психологія : посібник [для студ. вищ. навч. закл.] Полтава : АСМІ, 2010. 240 с.

4. Бріер Д., Скот К. Основи травмофокусованої психотерапії. Львів : Свічадо, 2015. 448 с.

5. Види екстремальних ситуацій та їх характеристика. URL: westudents.com.ua/.../81623-1-harakter-vidi-ekstremalnih-situatsiy-psiologichniy-vpli...

6. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.

7. Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. Соціально психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО : посібник для ведучих груп. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с.

8. Горностай П. П. Колективна травма та групова ідентичність. Психологічні перспективи. Спеціальний випуск: Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп. Т. 2. Проблема цілісності суспільства, групи та особистості. Київ, 2012. С. 89–95.

9. Гоцуляк Н.Є. Психологічна травма: аналіз та шляхи її подолання. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?

10. Єгорова О.Б. Реабілітаційна психологія: курс лекцій. Навчально-методичний посібник для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія. Слов'янськ: Вид-во Б.І.Маторіна, 2018. 132 с.

11. Мультидисциплінарний підхід у наданні послуг. URL: https://stud.com.ua/48100/sotsiologiya/mizhdistsiplinarne_vzayemodiya_multidistsiplinariy_pidhid_nadanni_poslug

12. Мультидисциплінарний підхід у наданні послуг. URL: https://stud.com.ua/48100/sotsiologiya/mizhdistsiplinarne_vzayemodiya_multidistsiplinariy_pidhid_nadanni_poslug

13. Мюллендер О. Самокерована групова робота: діяльність користувачів з метою наснаження / пер. С. Пархоменко. Амстердам, Київ : АПУ, 1996. 176 с.

14. Мюллендер О. Самокерована групова робота: діяльність користувачів з метою наснаження / пер. С. Пархоменко. Амстердам, Київ : АПУ, 1996. 176 с.

15. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / пер. з англ. Діана Бусько; наук. ред. Катерина Явна. (Серія «Сам собі психотерапевт»). Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2014. 120 с.

16. Надання медико-соціальних послуг дітям та молоді на основі дружнього підходу: Методичні рекомендації / О. А. Голоцван, С. І. Осташко, О. М. Мешкова та ін. Київ : Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2008. 179 с.

17. Найдъонов М. І. Психологія травмивних ситуацій. Презентація онлайн. URL: science.radioritual.ru/5957669472195397.html

18. Онлайн-інструмент з організації груп самопомоги / Ресурсний центр ГУРТ, 2013. URL: <http://tools.gurt.org.ua/tools/selfhelp>

19. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. 208 с.

20. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.

21. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.

22. Перша психологічна допомога. Керівництво щодо роботи. Львів : Видавництво «Друкарські куншти». 2015.

23. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Л. Г. Царенко / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ Видавництво «Логос». 207 с.

24. Романчук О. І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. URL: https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Romanchuk_PTSD.pdf.

25. Самопомога: технологія соціальних змін. Посібник / Кол. авт.: Єжи Шмагалскі, Йоанна Маршал, Павел Йордан. Упоряд. Богдан Маслич. Ресурсний центр «Гурт». Київ : СПД Мартинова Ю. Я., 2008. 77 с. URL: <http://gurt.org.ua/uploads/news/2009/01/13/samodopomoga.pdf>.

26. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Л. Туриніна. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.

Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека БДПУ <https://library.bdpu.org.ua/>
2. Сайт БДПУ <https://bdpu.org.ua/>
3. Електронна підтримка навчання Moodle БДПУ <https://edu.bdpu.org/login/index.php>.
4. Загально академічний портал наукової періодики <http://www.nbu.gov.ua/portal/>
5. Cambridge University Press – колекція журналів <http://journals.cambridge.org/>
6. Інтернет-портал мережі УРАН доступу до електронних наукових публікацій <http://biblio.uran.ua/>